

בין

שעה אחת בעמלים

לשעותיהם

ניתן להשיג
את הספר דברי חיזוק והדרכה
ואת החוברות בכתובות דלהלן

זכרון יעקב : רח' הזית 2 משפ' גריינמן

בני ברק :

פ. כץ : רח'
גניחובסקי 21
משפ' פרידמן
0527668996

רח' רנזנהיים 7
משפ' גריינמן
0527183997

הלפרין 1
קומה ב'

רבי עקיבא 54
משפ' שכטר

רח' אלחריזי 3
משפ' פוליקמן

חידושי הרי"מ 3
קומה ב'

אחיסמך

הרב י. זילבר 03-6188879
הרב י. קול : 0556792223

אזור הנגב

הרב א. קארני:
0548530503

מודיעין עלית :

הרב א. אייזנר
05331-09964
ניתן להשאיר הודעה

ירושלים

הרב לובצקי
0533147220

ליקוט מתוך שיחות בענין רציפות והתמדה

רציפות

לחבר הסדרים

בקשיי המציאות, והנה טבע האדם בבואו להכריע שאלה שכזו, הוא מעמיד על השולחן את כל השיקולים יחד, מחד גיסא הרי ראוי שיהיה כך, מאידך גיסא יש את הקושי הזה והזה, הבית, הפרנסה, הילדים, ומכריע כאיזה דרך, אמצעית שתצליח להתגבר על הקשיים, ולמצא פתרון כולל עד כמה שניתן.

אב"י מה שראינו אצל הרב זללה"ה כי לא זו הדרך, כשבאים להכריע שאלה מורכבת שכזו, מניחים בצד את כל שיקולי המפריעים והקשיים והלחצים, וחושבים אילו לא היו הקשיים הללו מה היה רצונו יתברך, ורק לאחר שגומרים להכריע מה הוא רצונו, אפשר לשקול כיצד ניתן לקיים את רצונו למרות הקשיים, אחרי שהרצון ברור, כבר תמצא הדרך להתגבר על הקשיים.

לא לערבב את כל השאלה ביחד.

אדם שיודע בבירור מה הוא הרצון של המלך, הוא מחפש בכל דרך אפשרית למלאות את הרצון.

התבוננות כיצד ניתן לקבוע את הנהגת החיים

כתב מרן זללה"ה באגרות ח"א ג' "עיקר הלימוד הוא התמידי והבלתי נפסק, בלימוד התמידי הוא סוד הקדושה, וזה שעושה תורתו קרעים קרעים אסף רוח. ללמוד שעה אחת ולהפסיק שעה אחת הוא קיום התוהו האפס וההעדר הרי זה זורע ושולח מים עליהם לסחפן".

כול"ם יודעים שאין אדם נעשה תלמיד חכם מלימוד של קרעים קרעים בלא רציפות של הרבה שעות, אבל לא רבים מקיימים זאת, בטענה שעל פי התנהלות חייהם אין להם אפשרות לקיים זאת בגלל מחויבויות וקשיים אלו ואלו.

ויש לחדד את הדברים בהסתכלות הנכונה וכמו שיתבאר:

במשך החיים מתעוררות מפעם לפעם שאלות המורכבות מכמה וכמה צדדים, מהם בהבנת רצון הבורא, ומהם

הקיימים בעולם אינם קיימים אצלך, אתה מכיר את האמת ותכלית החיים, אתה כבר יודע לישא וליתן בהלכה, ובתקופה הטובה אתה מגיע לרוב הדברים בהבנת עצמך בעיון הגמ', אתה נמצא כבר בכולל מצוין, וכבר לומדים מה שצריך, אבל אין בלי קשיים.

אין תורה בלי קשיים, אין יוצא מן הכלל, וכל הקשיים הללו הם בכלל עמל התורה וכמו שיתבאר.

אם אדם מחליט שאני או תלמיד חכם או לא תלמיד חכם, הוא לא יגיד תירוצים של בעית השמירה על הילדים, נכון, אין שום פתרון לבעיה הזו, אבל אני הרי חייב להגיע להיות תלמיד חכם.

אני חייב להגיע כדי שלא אצא מהעולם בדרגא פחותה, כדי שלא אצא מהעולם יהודי טוב אבל לא סוג א', כדי שלא אצא מהעולם יהודי שרק מגדל בנוי לתורה והוא עצמו לא תלמיד חכם.

זו התחנה האחרונה

אם הוא מחליט שאם לא יצרף לפחות שני סדרים וישאר בצהרים או צירוף צהרים וערב וכיו"ב, אין לו מה לחפש פה, הוא כבר ידאג לעצמו, ואחר שמחליטים בבירור כבר יש סייעתא דשמיא, כמו שיודע כל מי שהתמסר ללימוד בתקופה מסוימת שהקשיים לא

ולעניינו אברך יודע שבודאי בשביל להיות תלמיד חכם צריך ללמוד ברציפות, אבל הרי צריך לעזור בבית וצריך להביא את הילדים, וצריך..., אם הוא מעמיד בהכרעתו את כל השיקולים כאחד, מחד גיסא אני רוצה להיות תלמיד חכם, מאידך גיסא הרי יש קשיים, אזי ההכרעה היא בהתאם לקשיים, כי באמת קשה, כי באמת לכאורה לא שייך.

אבל אם מעמידים את השאלה בצורה חדה:

"אני עכשיו פה בתחנה האחרונה של החיים, דחיתי את התקוה למה שאני מצפה מעצמי מהחידוד לשיבה קטנה מהשיבה קטנה לשיבה גדולה ומהשיבה גדולה לכולל, מעכשיו כבר אין יותר למתי לדחות, זהו, זו התחנה האחרונה של השאיפות ושל התקוות להיות תלמיד חכם, אני חייב להיות תלמיד חכם, ורק בשנים הללו אפשר לקנות זאת, ולאחר מכן כבר לא שייך, ובלי ללמוד רצוף לא בא בחשבון להצליח, אף אחד לא נהיה תלמיד חכם מלמוד חצאים".

אם הוא קופץ למים ואומר, "זהו, אם אני לא תלמיד חכם אני לא חי, כל מה שחלמתי להיות, נקבע עכשיו".

אם הוא מחליט לעצמו שאין מושג של חיים ללא קשיים, והרי רוב הקשיים

[בלעתי מאבימי כלומר שהיה מכה אותי, רש"י] עלה דהא שמעתתא כו', ומתרגינן אבימי מסכתא דמנחות איתעקרא איתעקר ליה [נשתכחה ממנו, רש"י] ובא לפני רב חסדא שיזכיר לו את מה שידע כבר, והקשו שישלח לקרא לתלמידו רב חסדא שיבא אליו להזכירו, ותירצו סבר הכי מסתייעא מילתא טפ"י [פרש"י "משום יגעתי ומצאתי"].

המאמץ ואי הנעימות כשמגיע ללמוד אצל תלמידו גם זה בכלל יגיעת התורה, וגם זה בכלל יגעתי ומצאתי תאמין וכמ"ש רש"י, הכי מסתייעא מילתא טפ"י!

הרב זללה"ה היה מזכיר את דברי הגמרא הללו "הכי מסתייעא מילתא טפ"י" כשהיה נוסע מחוץ לעיר כדי לדון בויכוחים ודברי תורה עם תלמידים, וכשהיו שואלים למה עליו לטרוח, והרי הם יכולים להגיע אליו, היה אומר "הכי מסתייעא מילתא טפ"י".

חזינן כאן שכל הקשיים שבעולם הם בכלל יגעתי.

אי נעימות, חוסר שינה, קשיים מבית ומחוץ, הכל בכלל יגעתי, והכל מסייע להגיע למציאה, להכי מסתייעא מילתא טפ"י.

אבל בלי יגיעה אין מושג של לקבל את התורה, בלי לעצור את זרם החיים

היו קשים יותר מאשר כשהשקיע את כל הזמן כדי שיסתדרו העניינים, אלא להיפך.

כל הדברים הללו ידועים, ולא באנו אלא לענין למעשה, "היות ותלמיד חכם בלי רציפות לא שייך, כל אחד יסדר לעצמו לפחות יומיים בשבוע להשאר בצהרים כדי לחבר את הסדרים, ולא לכבות את האש של הלימוד כשרק התחילה לדלוק".

מתוך מכתבי התעוררות בענין הנ"ל:

נסיונות הביטול בהעדר הכרעת ברזל

❧ ובהחלטת ברזל לא להתחשב במכשולים מיד הם נעלמים, והרי אין לנו נסיונות בחילול שבת וכדומה בהיות שאין לשטן תקוה להצליח, אבל בבטול תורה וכיוצא בזה הרינו בנסיונות תמידיים. מכתבי התעוררות חלק א' פרק א' ט"ז

כל הקשיים הם בכלל עמל

התורה

במנחות ז' א' איתא דרבי אבימי הלך ללמוד מנחות אצל רב חסדא, ומקשינן וכי אבימי הלך ללמוד אצל רב חסדא, והרי אבימי היה רבו של רב חסדא, והאמר רב חסדא קולפי טאבי [הכאות טובות, רש"י] בלעי מאבימי

א"א באופנים הנ"ל, כללא דמילתא היות והתורה והאדם צריכין ליהפך למציאות אחת, הרי הקרעים מונעים הרתיחה והבישול וההיתוך של הגשמיות, וכל פעם מתחילין מחדש במדה מסוימת, וכן רציפות הערב שבת ויום השבת חשובה מאד מה"ט, וגם כשצריך להקדיש כמה שעות לעזרה בבית, יש להקדים תחלה את השעה הפנויה לתורה, ואח"כ יש ס"ד יותר, וגם אם מתחיל במלאכה הרי בדרך כלל לא נשאר בסוף זמן ללימוד כידוע, ומי שמרגיל עצמו במשנה היומית יכול לומר המשנה גם כשעוסק בצרכי הבית, וזה מסייע לרציפות הלימוד ולקדושת הבית*.

למשוך את זמן הסדר

לקראת סוף הסדר שכבר נימוח האבן ונתפוצץ הברזל של היצה"ר וכבר נכנס לעומק הענינים ונעשה תורני יותר, קל לו להמשיך לימודו הן מהפרעת היצר והן ע"י שהוא שקוע בעומק הענין, אך בשעה זו נגמר הסדר

בכח ובקושי, אל תאמין, ולאחר מכן גם יש סייעתא דשמיא, וכמו שאמרו במגילה שם הני מילי לחדודי אבל לאוקמי גירסא סייעתא דשמיא.

הדבר המעשי הראשון לחבר בין הסדרים

יסוד ההצלחה הגדול בתורה הוא הרציפות, וזה כמעט לעיכובא ממש בעלייה האמיתית, ויש דרגות ברציפות אבל הדבר המעשי הראשון לאברך שלא להפסיק בצהרים בהליכה לביתו, ואם הדבר נמנע ממנו, יראה להמשיך את הסדר ב' וג' ביחד, ולא ירתע מהמפריעים הדמיוניים הראשונים, כי כך דרכו של יצר תחלתו להבהיל בחומר העבודה כדכתיב אף כי אמר א' לא תאכלו מכל עץ הגן, ואם ידע האדם כי בנפשו הוא לא ימנע כל מאמץ והשתדלות ותפלה לצורך זה, ולפי חוזק קבלתו תבא הסייעתא דשמיא, כמ"ש הגר"ח מואלזין ז"ל, ומי שמתאים לתכונתו יכול להתחיל הלימוד מהנץ אם

א. העתק ממכתבי התעוררות - לשנות את עצמו אפשר רק על ידי מעשים

❧ ומעיקרי היסודות הוא, כי רק מעשים בכחם לסייע ביד האדם בחובתו בעולמו, ואשר לכך ניתנו התרי"ג מצוות לצרף את הבריות, וכל שחכמתו מרובה ממעשיו אין חכמתו מתקיימת, כי כן תכן היוצר ב"ה תבל.

❧ ויש אפשרות ביד האדם להכריח את עצמו לפעולות אף באופן מלאכותי ואף בהעדר כוונה שלימה, והפעולות מזכות את שכלו בצעד נוסף ברוממות, וכבר מקצת מן המכשולים המדומים חלפו עברו, וכן מצוה נוספת וכו' וכו', ורק זו דרך ההצלחה. חלק א' פרק ב' ח'

של סוגיא לוקח זמן, והוא עמל ועמל, חורש וזורע ואפילו כבר מתחיל לצמוח משהו, אבל כאן נעצר הכל, הגיע זמן מנחה, ובמנחה צריך ללכת, ואחר כך מנוחת הצהרים, ובסדר ב' יש סדר בקיאות, ובערב לומדים עניינים אחרים בכולל ערב כזה או אחר, או שלומד עם תלמידים.

נמצא שכאשר מגיע איזה דבר שכבר אפשר לקצור מהלימוד, מפסיקים אותו עד למחרת שמתחילים הכל או כמעט הכל מחדש, - בצורה כזו אי אפשר להספיק בידיעת הסוגיא כמעט כלום, ונשארים בידיעות מועטות ובחלקים מסויימים מאד.

ב. בנוסף לכך בצורה זו הוא מפסיד את כל הריוח של עמלו שעמל כמה שעות, כי עד שכבר הגיע בעמלו לשלב שהוא כבר יכול לסכם משהו, כבר נגמר הסדר, ולמחרת מתחילים מחדש.

עיקר הדבר שמה שלא נגמר היום אין זוכרים אותו כראוי למחרת, מבואר בגמ' סנהדרין ל"ה א' דמבואר שם שאין הסנהדרין דנים בערב שבת שאף שיכולים להמשיך ביום ראשון משום שישכחו את סברותיהם וטענותיהם, והקשו בגמרא והרי סופרי הדיינים יושבים וכותבים כל מה שהדיינים אומרים, ותירצו בגמרא שאמנם את מה שאמר הדיין בפיו לא

וחוזר ומתקרה כבתחלה, ולכן יש לחבל תחבולות בכל מחיר להאריך זמן הלימוד ברציפות, שלא יהא מוגבל להפסיקו אחר כמה שעות, וגם אם יש לו טרדות ידחה סידורם לסוף הסדר השני וכיו"ב. וכל שעה נוספת ברציפות מכפילה ההצלחה פי כמה וכמה מהקרעים, כמו שאמר הרב זללה"ה שהענין כמו בצום שכל שעה נוספת קשה יותר, ובתורה הוא הרבה יותר מזה.

והדברים מבוארים במכתבי התעוררות וז"ל: וכשם שבתענית כל שעה נוספת חלקה גדול כי צערה קשה, כן בתורה ויראת שמים כל שעה הנמשכת, סופה עולה על תחלתה, ואין דומה לימוד שעתיים ביגיעה ליגיעה שעה אחת פעמיים, ואין צריך לומר לימוד יום שלם ללימוד פעמיים חצי יום. חלק א' פרק ב' א'

כמה נקודות למחשבה במה שנתבאר

ההפסדים של הזלזול ברציפות מתבטאים בהרבה עניינים, ויש בהם גם אחריות על הכלל, וכמו שיתבאר.

א. נצייר סדר יום של אברך טוב, הוא מגיע לסדר א' בתשע בבקר, ומיד מתחיל ללמוד, אך עד שנכנס לעומקה

הוצרך להזכיר זאת, ואח"כ שוכח
התירוצים ואינו יודע להשיב למי
שמקשה לו).

הנה הרי מדובר כאן בסנהדרין שהיו
חכמים מופלגים שיודעים את כל
התורה כולה בעל פה, [שהרי היה אסור
לכתוב תורה שבעל פה, והכל קבלה
איש מפי איש בעל פה מלבד ספר
תורה], והם יודעים להורות בכל התורה
כולה מתוך ידיעתם, וגם עליהם אמרו
בגמרא שישכחו לאחר יומיים את עומק
הדברים.

קל וחומר לאברכים שמתחילים בכל יום
מחדש, אפשר לומר בבירור שלא
יתכן שהוא יאחזו באותו המקום שהוא
אחז אתמול כשהפסיק בסוף סדר א'.

ההפסד הזה הוא הפסד עצום, הוא
מפסיד את כל התקדמות
הלימוד.

ג. הנזק של מי שאינו לומד ברציפות
אינו רק נזק פרטי שלו, אלא הוא נזק
של כל החבורה, כי הנה הוא מגיע בסוף
הסוגיא, הרי למדתי כל היום והגעתי
לסדרים בזמן, וכיצד שייך לגמור כבר
את הסוגיא הרי בקושי התחלנו, ויש לו
להשיב לעצמו, אכן, למדת כל היום,
אבל כשהתחיל לצמוח משהו כבר הלכת
הביתה, ולמחרת התחלת מחדש...

ישכח משום סופרי הדיינים, אבל מה
שהיה בליבו ולא אמר את זה כבר ישכח
"ליבא דאינשי אינשי".

וז"ל רש"י שם, מינשי להו טעמייהו.
שנשאו ונתנו ודקדקו ביום ראשון:
ליבא דאינשי אינשי. ליבא דאינשי לא
כתבי ואף על גב שזכור לו ליסוד
הטעם, נשכח מלבו ישובו לטעמו, ואין
יכול ליישבו לתת טעם הגון כבראשונה,
עכ"ל.

לכאורה נראה שמפרש ליבא דאינשי לב
של האדם נשכח, ויותר נראה
דמפרש שאמנם מה שבפה כותבים, אבל
את החלקים שהלב שכח נשכח, אינשי
אינשי שניהם מלשון שכחה, ולא מלשון
שהאיש שכח.

וז"ל הרמ"ה שם "טעמא דליבא
דמסיימי בה כמה טעמי אינשי
ליה, דהכין אורחיה דאינשי דכי אמר
מילתא ואמר טעמא חשיב בליביה דהאי
קושיא והאי קושיא והאי פירוקא והאי
פירוקא, וכל כמה דלא מקשי ליה לא
מצטריך למימרינהו להנהו פירוקי, וכי
משתהי כולי האי מנשי להו, ואי מקשי
ליה לא ידע לפרוקי כדמעיקרא כו'
עכ"ל, (כאן למדנו ענין מהרמ"ה שהאדם
מרגיש בלבו הקושיות ויש לו יישובים
לזה, אלא מכיון שלא שאלוהו לא

ה. כפי שנתבאר הלימוד הקטוע גורם להחלשת השאיפות במשך השנים, ומתרגלים שלומדים לפי סדר היום בלי לשאוף להיות תלמיד חכם, ובפרט אלו שעוסקים לשם שמים, ובלי הרגשת תחרות עם אחרים.

והנה אדם יודע שאצל הקב"ה הוא יחיד בעולמו, וכשם שכלפי דורות הקודמים, הוא מבין שהוא נמדד כלפי עצמו, ולא ביחס אליהם, כך גם כלפי אחרים מהדור הזה, הקב"ה מתיחס אליו כאל יחיד, עם כל ההרגשה ועם כל היחס, הוא מחויב לתורתו בלא גבול, כי את מה שהקב"ה מצפה ממנו וחפץ בו, לא ישרים שום אדם אחר, ולא יעיל בשבילו מה שאדם אחר ילמד.

מזי שזכה להסתופף בצל הרב זללה"ה הרגיש עד כמה שהוקיר והעריך, וחיבב תורתו של כל יחיד ויחיד, וחדושו של כל יחיד ויחיד, וכפי שכבר נתבאר כל זה כאין וכאפס לעומת היחס של הקב"ה אלינו ולתורתנו.

וכשמעבכ את עצמו הוא הופך להיות ג"כ חב לאחריני, כי מעבכ את כל התקדמותם של האחרים.

ד. יש להתרגל לחדד את השאיפות, ולא לתת לחיים לזרום על מסלולם, לשאוף להיות תלמיד חכם, ולדעת את התורה על בוריה שתהיה מחויבות לגמור את הסוגיא, ולמצוא את הזמנים להשלמתה, כאדם שיש לו מחייבים חיצוניים כמי שנוטל על עצמו לחבר ספר וכיו"ב.

אדם שרוצה להיות "בעל הבית" על התורה, בידיעת הסוגיות על בורים, הכח היחיד הוא רק ברציפות הלימוד.

זה עיקר האדם "ללמוד ברציפות", לצרף שני סדרים יחד, אם זה סדר א' וב' או סדר ב' וג' או להישאר לאחר מנחה, או להתחיל את סדר א' יותר מוקדם מיד לאחר שחרית, וכן כיו"ב.

כ" שעה נוספת כשהיא כהמשך לסדר, ערכה עצום, והיא שווה יותר מכמה שעות כשזה בסדרים נפרדים.

מניעת ההפסקות באמצע הלימוד

שיחה, והנה יש הרגשה שהגדרים שלא לדבר באמצע הסדר לא מתאים לדרגה של אברכים, ולכן אין מתעוררים לעשות גדרים בענין זה, וגם לא נעים להמנע כשבא אברך לדבר, אבל באמת חומר

למנוע ההפסקות באמצע הלימוד ואמרו באדר"נ פכ"ו בשם ר"ע הוא הי' אומר מפני מה ת"ח מתים כשהם קטנים לא מפני כו' אלא שפוסקין מדברי תורה ועוסקין בדברי

בפתאומיות, שקודם שנתן לבו לדבר, הרי הוא כבר לאחר מעשה, (וכן גזירת שמא יטה ושמא יחתה אינם שמא ישכח את השבת, אלא מפני שהיד ממחרת לעשות קודם המחשבה, ואפי' יזכר מיד באותו הרגע כבר יהא לאחר מעשה).

חומר ההפסקות באמצע הלימוד

א. מילה של דברים בטלים

מכלל רציפות הלימוד הוא שלא להפסיק בדיבור באמצע הלימוד, ויש לזהר מלזלזל בחומרת הדבר, כי צינן אש התורה שעל ידי משפט אחד באמצע הלימוד, אינו רק ערך של משפט אחד, אלא הוא נזק בכל מהות הלימוד, ונבאר הדברים מכמה פנים.

א. לשון הראב"ד בבעלי הנפש "וידע כל חי מדבר, שאין דרך ליצה"ר עליו אלא מדרך ההיתר, ופתח דרכו מן המותר אצלו, ואם ישמור את הפתח אינו צריך שימור אחר, כי דרך היועץ הבליעל ההוא מיעצו למלאות תאותו מן המותר לו, ואחרי הרגילו אותו למלא תאותו בהיתר והשיא את נפשו להיות שוקקה כל עת ולהיותה עורגת אל רעבונה, אז יסיתנה אל האסור הקל, ומן הקל אל החמור", עכ"ל.

היצר הרע לא אומר לאדם לך תעשה עבירה או לך תפסיק ללמוד, אלא הוא פותח במה שנראה לאדם כהיתר,

הדבר גדול יותר אצל ת"ח, שהרי אפי' המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו ואומר מה נאה אילן זה מה נאה ניר זה הר"ז מתחייב בנפשו, כדאיתא באבות פ"ג מ"ז וכ"ש בביהמ"ד, ויש להתבונן לעשות גדרים בזה, ואפי' בדברי מצוה, יש להמנע כמה שאפשר.

הצעה לחיזוק – להמתין בכל רצון להפסיק

כמדומה שאפשר להתחזק שלא להפסיק בלימודו, ע"י שיקבל על עצמו שכשמתעורר לו רצון לעשות דבר מה אפי' הוא דבר ראוי, כגון שיחת טלפון של מצוה וכיו"ב, יעכב מעשהו חמש דקות, שישאר לו זמן מה להתבונן אם זה מוצדק להפסיק לימודו בשביל זה, וכן בשאר ענינים כיו"ב באמצע הלימוד, ואפי' לדבר בלימוד לא יקפוץ מיד כשעולה הרעיון בליבו, כי לבסוף נגזרים מזה, וגם עצם הדיבור אם אינו הכרחי הרי הוא מחליש הרציפות, והרי הפתרון האמיתי אינו בדיבור עם האחרים, אלא שיתאמץ ויחזור על הדברים בעצמו, והעמל והבהירות הם יגרמו לו להגיע אל האמת, ואילו הדיבור אין בו עמל רק אסיפת מידע, וכן במעשים אחרים כשמחליט לאכול דבר מה, או לעשות דבר, אפי' שלא באמצע הלימוד, ימתין מלעשות מיד, ובזה ינצל מרוב המכשולות, שעיקר כחו של יצר הוא

שלש שעות שמדבר, יש רשות להתבונן ביראה דקה אחת בלבד, ולפ"ז מתוך ט"ו שעות אפשר להתבונן במוסר חמש דקות.

כ" מה שלא "תורה" הוא מצנן.

ב. הפסד שבהחזקת ה"פלאפון"

קיבלנו מהרב זללה"ה, שהפלאפונים לקחו חלק גדול מהתורה של הדור, ועוד אמר פעם שמי שמחזיק אצלו פלאפון אינו יכול לצאת תלמיד חכם.

הרבה פעמים חושבים שמחוסר ברירה מוכרחים להחזיק פלאפון, כי הנה האונס הזה והאונס הזה, ושהדבר נצרך לבני ביתו, וכיו"ב.

ויש לדעת שאין זה נכון, כי הנסיונות והאונסים נקבעים לפי מה שהאדם קובע, ובדרך כלל אם לא יהיה לו פלאפון הקב"ה ידאג לו, ואם יהיה לו פלאפון הוא יצטרך לדאוג לעצמו, אמנם זה יהיה אונס אבל האונס הגיע כי יש לך פלאפון, - וכן אמר הרב זללה"ה לפני הרבה שנים לכולל שרצו להתקין טלפון בסמוך לכולל, כדי שלא יצטרכו להרחיק, ואמר הרב "מי שמכין את הטירדות ואת הצורך לטלפון, יודע גם שאין טלפון בכולל, וכשיודע שאין טלפון בכולל הוא מונע את הצורך בכך בהתאם".

משפט אחד, מילה אחת של דברים בטלים כאילו זה הרי כלום, זה לא כל כך חמור, ומכח ההיתר שמרשה לעצמו במשפט אחד, הוא גוררו הרבה פעמים ליותר מכך.

ב. אבל האמת היא שאין להתייחס למשפט אחד כדבר קל, מלבד מה שהדבר משפיע על ידיעת התורה כמו שכל דבר של דברים בטלים שאדם מכניס לראשו מוציא כנגדו דבר אחד מהתורה, וכמו שהמשילו חז"ל לכוס מלאה שמן שכל דבר שנכנס מוציא כנגדו דבר אחר, וכל דיבור של דברים בטלים מוציא כנגדו דבר אחד של תורה.

מעבר לכך מילה של דברים בטלים היא כמו לשפוך מים על אש התורה, וזה קוטע את העלייה שעל ידי הרציפות.

ג. דבר נוסף, מילה של דברים בטלים באמצע הלימוד, מפחיתה את חשיבות התורה, ומהוה זלזול בערך של לימוד התורה, ושל העוסק בתורה שכינה כנגדו, וזו פגיעה חמורה בכבוד התורה.

ד. ולא דווקא דברים בטלים ממש, אלא כל דבר שאינו מענין הלימוד, וגם דברי חזקת והתעוררות כשנאמרים באמצע הלימוד הם מפריעים את הלימוד, כפי שהוכיח הגר"ח מולאזין מחשבון קב חומטין בסאה, שמתוך כל

ג. כח התורה כמו ב"צום"

כפי שביארנו, מילה של דברים בטלים קוטעת את הצלחת הלימוד, ואפשר להזכיר בזה מה שמבואר במכתבי הרב זללה"ה שכת התורה מתגבר בכל שעה נוספת, וכמו שבצום שכל שעה נוספת אינה דומה לשעה הקודמת, והרבה מעבר לצום.

אם נמשיל זאת לאדם שמתענה וטועם "רק" טעימה אחת, כל הזמן הוא צם, אלא שמדי פעם הוא אוכל "רק" משהו, וכי יש ערך לצום הזה? - כך כח התורה הוא רק ברציפות, וכל דיבור אפילו הקטן ביותר ואפילו הקדוש ביותר, בין שימוש חכמים, ובין מצוה ובין דקדוק הלכה, הוא מקלקל כי זה לא תורה, זה כמו לצום כל הזמן ומידי פעם "לטעום" משהו.

ד. בדרך שאדם רוצה לילך - אפילו בדיעבד

לפני כארבעים שנה כתב הרב זללה"ה מכתב לאיזה מוסד, שמי שמחליט שבשום אופן לא יסמוך על הלואה בריבית מהבנק, מן השמים יסדרו לו זאת, ולכאורה קשה שהרי אף אחד אינו רוצה לקחת הלוואות בריבית, ביאר זאת הרב זללה"ה, וז"ל "בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו, רוצה היינו אפילו בדיעבד".

וכמו שאמרו המקבל על עצמו עול תורה וכו', כשאינן לך פלאפון, מי ששמעת בקולו ולא החזקת פלאפון, יצטרך לדאוג לעול דרך ארץ.

עצם הדבר שאדם מחזיק בצמוד אליו פלאפון, זהו כבר צינור בלימוד, ואין צריך לומר מי שמדבר בטלפון באמצע הסדר וכיו"ב, שהוא גורם צינור לכל הסובבים אותו, גם אם הטלפון דחוף ביותר.

[מן הראוי לקבל קבלה בל"נ גם מי שנאלץ להחזיק טלפון בזמן מסוים, אבל עכ"פ לא מרימים טלפונים בתוך הבית מדרש כלל, וגם בדבר נחוץ ביותר לצאת החוצה, הדברים פשוטים, ולפני כמה שנים לא היה מי שחולם על כזה דבר, ראוי לקבל הדברים בצורה מוחלטת, ובלי מקום להוראת היתר כאילו שהדבר יפריע ללימוד, וחוסך בכך זמן הרבה, לקום ללכת ולחזור, ועוד, או שאין אף אחד בבית המדרש וכיו"ב, - טלפונים הם מחוץ לתחום בית המדרש, ויהיה מכך תועלת כי ימחיש לעצמו, שהדיבור הזה הוא דיבור של דברים בטלים, ולא דיבורים המזדמנים תוך כדי לימוד, גם הפונים אליו ידעו שהדבר טירחה בשבילו ולא יטלפנו לכל דבר פעוט, ועוד רווחים רבים, - כל שאר החשבונות של הפרעת הלימוד וכיו"ב הם מעצת היצרן].

האמיתית היא רק ע"י לימוד התורה כראוי.

ידוע המעשה דרבי עקיבא שהגיע לביתו לאחר י"ב שנה, ושמע את אשתו אומרת אי לדידי ציית כו' והלך עוד שנים עשרה שנה, וצריך ביאור למה לא נכנס לשעה קלה כדי להקל במעט את הצער שלה שלא יהיה צער של כ"ד שנה, והתשובה היא שבאמת זה לא היה מועיל כלום, אלא להיפך, אם היה נכנס הרי כשהיה הולך היה זה קושי מחדש קושי של התחלה וצער מחדש.

ויש ללמוד מזה שכל הצרכים שחושבים שמועילים במה שחוזרים באמצע היום, ההיפך הוא הנכון, אם מתרגלים בבית להתנהל שכל היום הוא הולך ללמוד, הרי זה פחות קשה ממי שחוזר באמצע היום, שכשהולך מתחילים הקשיים כהתחלה חדשה, ובקושי של התחלה חדשה.

וכ"ז מלבד מה שנתבאר, בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו, ואם מתרגלים להתמסר לתורה באופן מוחלט, הקב"ה כבר יישב את שאר העניינים, וכן כתוב מהגר"א שכפי חזק הקבלה בבקר להתמיד בתורה ולא להפסיק כן ימנעו ממנו מן השמים את הטרדות האלו, והכונה כמו שנתבאר שאם החליט שצרכי ביתו הרגילים לא ימנעוהו

זהו יסוד גדול, כולם רוצים להיות טובים, אבל לא כולם זוכים ל"מוליכין אותו", רק מי שבלבו אין אפשרות אחרת, אפילו בדיעבד.

למישל, אדם רוצה להדר בשבת ולהשתמש רק בחשמל כשר, אבל הוא חושב לעצמו שאם לא יסתדר הוא ישתמש בחשמל של חילול שבת, עליו לא נאמר "מוליכין אותו", כי בדיעבד הוא מוכן להשתמש גם בחשמל של חילול שבת.

ולענייננו, מי שמתייחס להפרעות שבאמצע הלימוד כדבר שאי אפשר, וכ"ביטול תורה", וגם בדיעבד זהו אצלו דבר שלא יתכן, אזי בודאי בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו ויסייעוהו מן השמים שלא יצטרכו את עזרתו בבית, וכיו"ב, אבל מי שמוכן להשתדל אבל בדיעבד הוא גם מוכן למצב הזה, - עליו אין את ההבטחה שמוליכין אותו, וממילא באמת יתגלגלו לעברו אונסים כאלו ואחרים כמנהגו של עולם.

ה. ההפסקות אינן מועילות באמת

מי שזוכה לכונן את חייך על רציפות התורה, רואה כי ההפסקות שבאמצע הלימוד לצורך עזרה וכיו"ב בסופו של דבר אינם מפחיתים את הטורח, ואינם מועילים באמת, וכנגדן ההפסקות נוספו עניינים נוספים, ולעומת זאת העזרה

כשמתאגדים יחד לחבורה בקבלה מסוימת, שזה מחזק וכל אחד יש לו זכות הרבים, וגם מונע ממנו מפריעים, שיודעים שלפי קבלתו לא יוכל לשוחח כעת, וכתבו מהגר"ח מואלזין שלפי גודל קבלתו עול תורה וכפי תוקף ההסכמה כן יעזרוהו מן השמים וכן יסירו הטרדות והביטולים ממנו.

שלא להפסיק באמצע העמל

הנה מי שלומד הגמרות בבקיות אין לו כל כך נסיונות, הוא מתקדם דף לאחר דף, הכל הולך חלק, שום דבר לא נעצר, ולעומתו מי שלומד בעיון הראוי, הוא יושב ומשתומם, ואינו יודע מה שרוצים ממנו, מה עוד יש כאן לעשות הוא כבר קרא את הגמרא פעם ופעמים, ומה עוד יש פה לעשות?, הכל ברור הכל בסדר, ותוך כדי כך הוא שומע את האחר כבר מדבר על קושיא, ובתוך הסוגיא, והוא מתחיל להשתעמם, והוא מרגיש הרגשה רעה של חוסר בהירות, הוא קורא את הגמרא והכל מובן עוד לא קשה לו שום דבר, הוא לא מבין מה עושים פה, על מה חולמים פה עוד?

וכשמנסה להתאמץ והוא מושך ומנסה שוב ושוב, אבל לאחר שעתיים הוא כבר מרגיש שהוא חייב להתאזרר, הוא כבר לא יכול יותר.

מי שיוצא עכשיו למה הוא דומה?

מלהמשיך בלימודו, ימנעו ממנו צורך זה, ואם יחליט שגם מקרה יותר רחוק לא ימנעו הרי גם את זה יסירו ממנו וכשהולך לכולל בלי פלאפון הוא מובטח שלא יקרה לו דבר שהיה צריך לחזור אילו הי' לו פלאפון.

סיכום הדברים בקצרה

כבר נתבאר פעמים רבות מדברי רבותנו שכח הלימוד הוא ברציפות, בין מכת הקדושה וסילוק היצר שנימוח ונתפוצץ, ובין מהשלמת הדברים בהקיפם, ולכן צריך עצות וקבלות איך להתחזק ברציפות הלימוד, וענין הרציפות הוא בין בהארכת הסדרים לצרף סדר א' וב' או ב' וג', או בשאר אופנים, ובין בגדרים שלא להפסיק באמצע הסדר, וכל ענין אפי' נחוץ אפשר לדחותו מעט, וכל הפסקה באמצע הלימוד הר"ז כשופך מים על אש התורה לכבותה, ובין הרבה מים ובין מעט ההפסד מרובה, ולעקור מן הלב המחשבה שעדיף לסדר הענינים תחלה כדי שבלב שקט מן הטרדות יוכל ללמוד ביישוב הדעת והבינה, אלא אדרבה בכח הלימוד יסתדרו הענינים יותר בטוב, ובתוך הכולל הר"ז מצנן את הרבים, ולהמנע מלמסור הודעות לחבירו באמצע הסדר, כל אלו דברים חמורים ביותר, והקבלה לגדרים בזה היא התשובה המכפרת, ויש תועלת

ואם הוא מרגיש שהוא לא מסוגל שיקרא את המשך הגמ' או תוספות אחר.

אבל לצאת החוצה, זהו לרדת מההר, אין כזה דבר לצאת החוצה ולהשאר באמצע ההר, נוגם בדרך כלל מיד כשיוצאים הוא יפגוש אדם אחר וידבר עמו וכו', זה לא פתרון!

וכבר נתבאר שהאדם צריך ללמוד מוסר מעצמו, והרי כל אחד בתחילת אלול כשהיה במצב טוב, ידע היטב מה לעשות בכזה מצב, להתאמץ שוב ושוב, אלא שאחר זמן שהמרץ הנחוש ללמוד נחלש קצת והוא ממציא על עצמו קשיים אלו ואלו.

זהו עמל התורה, ילאה גופו ושכלו יתחדד, - ואם יאמר לך אדם לא יגעתי ומצאתי כי אני כשרוני וכדומה, אל תאמין.

אם הוא לא יגע אזי הוא לא נהיה חלק מן התורה וממילא הוא לא מצא, - אל תאמין, וכבר נתבאר שהלשון אל תאמין שלא מצאנו בשום מקום לשון כזו, בא לומר שאין יוצא מן הכלל, אם ה' יוצא מן הכלל למה לא להאמין, אולי הוא בדיוק היוצא מן הכלל, אלא אין דבר כזה.

משל לאדם שמנסה לטפס על הר גבוה, ולאחר שעתיים של טיפוס מתיש כשהוא כבר אוחז באמצע ההר, הוא מרגיש שהוא חייב להתאוויר, והוא יורד את כל העליה שהוא טרח עליה במשך שעות, והכל כדי להתאוויר, - ואחר כך הוא מתחיל לטפס שוב....

נכון, יש קושי בזה למי שלומד בעיון כשהדברים עדיין לא נתפסים בשכל, ואין יודעים מה רוצים, הקושיא לא נתפסת, הענין לא מובן, לא ברור מה קשה ומה מובן, מה עושים כאן.

אבל מי שיודע שזה לא דבר שקרה רק לו, אלא כך היא דרכה של תורה, זהו עמל התורה, וזה מה שצריך, ודוקא העמל הזה מביא את האדם לתכלית, דוקא כך היא הדרך ואין תורה בלי עמל, הוא יראה הכל אחרת אם ככה זה, אז טוב, אז אנסה לשנן עוד פעם, להתבונן מהתחלה.

אין דרך אחרת, העמל הזה, בדוקא זהו העמל המביא אותו אל פסגת ההר, ובדיוק עכשיו זהו הזמן שאסור שיצא, אם הוא יודע לעמול כראוי ה' צריך לשנן ולחשב **עכשיו** שוב את דברי הגמרא והתו' שהוא עסוק בהם, ואז היה נפתח לפניו שער אורה.

כל אחד יכול להעיד זאת על עצמו
שכשהיה לו יותר מרץ, ויותר
התגבר, אזי לאחר הקושי הזה הגיע
להבנה ולשמחה אין קץ.

לנצל את ההפסקות ובשבת וע"ש

"ויברך אלוקים את יום השביעי ויקדש
אותו"

"ויברך", "ויקדש".

במה זה מתבטא שהוא ברוך אותו,
ושהוא קידש אותו, במה הוא
מבורך ? במה הוא קדוש ?

רש"י מבאר שזה על ענין המן, אבל
הרמב"ן מתקשה בזה, משום
דמשמע שברכו מיד, ולא רק בעתיד.

והרמב"ן מביא את דברי האבן עזרא,
וז"ל 'והר' אברהם אמר כי
הברכה תוספת טוב שיתחדש הגופות
יתרון כח בתולדות, ובנשמה יתרון
השכל, ודבריו בזה נכון למאמינים בו,
כי אין זה מושג בהרגש לאנשים, עכ"ל
הרמב"ן.

אין בעולם יגעת ולא מצאת, ואין
בעולם לא יגעת ומצאת².

זהו העמל התורה, שילאה גופו וישנן
שכלו, זהו העמל התורה, ששובר
את האדם, אבל בונה אותו.

עמל התורה, זהו החלק הקשה הזה,
והלכאורה משעמם, שלא מוצא
טעם, ולא מתחבר לדברים, זהו העמל,
לישאר על הסטנדר, עם לחלום קצת,
לנסות עוד פעם ועוד פעם וכלשון מרן
זלה"ה בח"א אגרת ב' "ולחזור על
אתר כמה פעמים ולדקדק בדברים שאין
השכל נהנה מהם בתחלתן ואדרבה
מכבידים עליו, אבל העמל הזה הוא
עמל התורה... ואמנם אחר העמל נפתח
שער אורה חדש אשר השכל מתענג ללא
קץ", עכ"ל, זה מכביד על השכל
ומשמעם אותו, השכל לא נהנה מזה ולא
אוהב את זה, אבל לדעת שזהו עמל
התורה, ובלי זה א"א להגיע, אלא
תאמין, מי שרוצה לדלג ע"ז אז הוא
עדיין לא נמצא בכביש! אין מי שהגיע
בלי זה, אל תאמין!

ב. ובמכתבי התעוררות חלק ב' פרק ד' מכתב ג' "והנה אמרו לא יגעת ומצאת אל תאמין, כי
לא יתכן להגיע לחכמת התורה אלא ביגיעה בחשבון הסוגיות ובפירושהן ומשמעותן, ושקלא
ושריא ובירור בעומק הסוגיות, ורק זה מקנה לבעליו ידיעת מה בעדינות החכמה הנקראת תורה,
וכמו שכתב מרן זלה"ה באחת מאגרותיו כי אור הפנימי המתלזה אל אור השכל ליישר
ההדורים הוא ידיעת התורה, ואור הפנימי מופיע רק כתוצאה מיגיעה בתוך הסוגיא ועומקה
והסתעפותה" עכ"ל.

המעלה הגדולה של הימים הללו, ימי שישי שבת ומוצ"ש.

כתוב ברמ"א וכן החזו"א היה מזרז מאוד ללמוד במוצ"ש שזה סגולה לכל השבוע.

כל אלו הם זמנים מיוחדים, וככל שהם מיוחדים כך מעטים הם אלו שמנצלים אותם, כל המקודש תָּרַב!, וכמו בכל דבר כנגד האפשרויות שיש לעלות, כך יש יותר מפריעים לזה, וההפרעות הללו נמצאים בכל הזמנים המיוחדים.

חב"ל שלא לנצל את זה, זה עסק משתלם, יש הרבה קדושה והרבה תורה ומעט שלוקחים, ומי שבא לקחת נותנים לו יותר.

ומלכד זה, הרי כל הצלחת האדם לגדול ת"ח היא רק ברציפות, וכמו שהחזו"א כותב שכח התורה הוא רק הרציפות, שע"ז נשמרת הקדושה של התורה ונשמרת ההשפעה שלה על האדם, וכך הוא גודל עוד ועוד.

כשהחזו"א למד עירובין, אמר שלמד שלשה חדשים בלי הפסק, לא של אוכל, לא של שינה ולא של שום דבר, והנה החזו"א הרי אף פעם לא ידע מה זה להפסיק באמצע הלימוד, אבל עירובין היה משהו מיוחד, מעל הטבע, בלי שום כל שהוא הפסק.

והאבן עזרא כותב פירוש ברכה תוספת טובה, וביום הזה תתחדש בגופות דמות כח בתולדות, ובנשמות **כח ההכרה והשכל**.

וכן הביא הרמב"ן בפרשת יתרו בשם האבן עזרא, וז"ל "ור"א אמר כי **ברך ד' היום הזה וקדשו שזימן אותו לקבל בו הנפש תוספת חכמה יותר מכל הימים**", עכ"ל.

יש כח מיוחד שאינו מורגש לאנשים, אבל מבואר שיש כח מיוחד של חכמה ביום השביעי.

ופעם היו אומרים שאת החידושים הכי טובים היו זוכים לחדש ביום שישי אחה"צ, שזה זמן מקודש וגם הרבה אנשים אינם לומדים בו [זכר לדבר כמו שהרמב"ן כתב כשהגיע לא"י שכל המקודש יותר חרב], ומורידים מהשמים יותר שפע של תורה ושל הבנה בתורה, והרבה אנשים שאינם מנצלים את הזמן הזה, ומי שזוכה זוכה כנגד כולם !

כשנמצאים בישיבה כל מה שעושים, זה או זכות הרבים או חוב הרבים, אם בחר מתחזק בלימוד של יום שישי הוא משפיע על הסובבים אותו, גם אם זה לא מורגש מיד.

אבל גם בלי הענין של זכות הרבים, כל אדם לעצמו צריך לדעת את

מושפע מאוירה, זה המציאות שכולם מושפעים ממנה.

ומכאן הרציפות של התורה, שבכל דקה נוספת מוכפלת הזכות הרבה יותר, וכמו שאמרו פעם שזה כמו צום שכל דקה נוספת היא הרבה יותר מעוד דקה כי זו דקה שנוספת עם כל הקושי שקדם לה, ובלמוד זה הרבה יותר מבצום, שכל שעה של קושי מוסיפה עוד ועוד קדושה.

הדברים ידועים, והכל נכון, אבל זה נופל בין הכסאות, צריך רק להכיר את עצמת הרכוש הזה, ומה לעשות עם זה, אתם כבר יודעים!.

מושגים של התמדה – ללמוד בכל הזמנים

מושגי ההתמדה המופלאים שראינו אצל הרב זללה"ה, אין זה סיפור מזמנים מסוימים, מן השנים האחרונות או הקדמוניות, אלא זהו שלימות של כל ימי שני חייו.

מנוצח לא היה אצלו מושג של זמן, ולא מושג של עכשיו צריך ללכת לישון, או שיש זמן שעייפים, או שקשה ללמוד, יהיה מתי שיהיה, בכל הזמנים ובכל המצבים, בין בליל שבת לאחר הסעודה כשעדיין לא היה מושג של גנרטור והיה איזו מנורה קטנה, היה

ומסופר כי באותה תקופה הוא היה צריך לעבור את הגבול, ופתאום הגיעו השוטרים ובדקו לכל אחד את התעודות, ולחזו"א לא היו את התעודות המתאימות, ואם היו תופסים אותו היו שולחים אותו מיד לסיביר, היה שם תור ארוך, ולא היה שייך לצאת משם, הוא אמר לעגלון תצא מהשורה ותתקדם, תעקוף את כל התור ותסע, הגיעו למחסום פתחו לו והם עברו, אף אחד לא בדק אותם, החזו"א היה מספר את זה בתור נס, לא היה שום סיכוי שלא יעצרו אותו, אלא שהרגשתו היתה שעם החזון איש עירובין זה יעבור.

על התקופה שלמד עירובין אמר החזו"א שכל כך נחלש אז, עד שאם רצה להוציא ספר מהארון לא הצליח רק להושיט את היד כדי לקחת, אבל להגישה אליו עם הספר ביד כבר לא יכל.

על כל פנים כח התורה הגדול הוא ברציפות, והכח שמשנה את האדם זה רק ברציפות, יש לנו זמנים ששולחים כפול שפע של תורה, ויש רבע מהקוננים ומי שקונה עשה עיסקה טובה.

וכשבב"ל זה גם זכות הרבים, אזי הזכות מוכפלת עוד ועוד, שהרי כשאחד לומד כולם לומדים, - כי זה כבר נהיה אוירה של לימוד, ומי לא

בהיות הראשון נפשו וגופו לשמים והוא ואוריתא חד, וכמעין המתגבר מוסיף והולך בכל רגע ורגע ונותנת לו מלכות וממשלה וכו', כללו של דבר, תורה הוא אלא שלבש גוף, לא כן השני הנו בשר ודם ככל יושבי תבל, אלא שמלאכתו בעבודת הקודש, ובעידנא דעסיק בה עסיק.

ואף לעת הזאת רחוק שיהיה עיונו על צד השלימות, בהיות חכמת התורה רוחנית דקה מן הדקה לעדינות הנפש, ואור הפנימי עיקרו בהזדככות השכל בדיבוק תמידי בעיון התורה.

והנה אמרו ז"ל אף חכמתי עמדה לי, תורה שלמדתי באף היא שעמדה לי, והכונה להיות כל עשתונותיו צמודות ביתרון מרץ. חלק א' פרק ב' ב'

חומרת היריעות הנוספות

היסוד הגדול הוא לימוד ברציפות, לימוד בלא דיבורים מכפיל פי כמה וכמה את הכח של התורה, מלבד שכך הוא היחס המכובד והראוי למעמד של עוסק בתורה ששכינה כנגדו, והפוסק ממשנתו לדברים של מה בכך פוגע בכל ההתייחסות למעמד שבו הוא נמצא בעסקו בתורה, מלבד זה, הרי רק בכח התורה ברציפות נגמלים מכל התאוות וזוכים להשפעת התורה, כמו ששנינו באבות, וכמו שאין הבשר מתבשל

לומר אז עם הילדים, וכן בשבת בבוקר ואחר הצהריים, ובראש השנה לאחר הסעודה וביום הכיפורים לאחר התפילה, תמיד תמיד, לא היה מושג של זמן שעכשיו אין כח, שעכשיו עייפים, וכו"ב.

והיה גומר עם הילדים משניות בכל הזמנים הללו והיו גומרים מספר פעמים כל ששה סדרי משנה, וכן בערב שבת, היה יושב עם הילדים ומספיקים במהירות דפי גמרא, ומידי פעם היה ממחר אל ההכנות לשבת וחוזר מיד.

לא היה רגע שניה שאין לו שימוש ללימוד, תמיד היה באמצע הלימוד.

וכן בנסיעות, תמיד היה מי שהיה יושב על ידו וקורא גמרא.

- כל זה בתוך כל הטירדות וכל ההפרעות, ואת המסר הזה אנו מחויבים ללמוד ולקיים, "תורה", "תורה", ומעלת רגע של תורה.

מתוך מכתבי התעוררות בענין הנ"ל:

והנה ההבדל בין אלו שזכו להיות בעיסוקם ומחשבותם שקועים באהלה של תורה, לבין אלו שעוסקים בתורה בעידנא דעסקי בה ואפילו יהיו שעות מרובות, הוא רב הכמות ורב האיכות.

מִן הַנְּסִיווֹת שֶׁהַתַּגְּבֵּר שֶׁהַתַּגְּבֵּר בִּעֲקֵבָתָא דְּמִשְׁחָא, שֶׁלֹּא הָיוּ לִפְנֵי כֵּהָנִים, רִיבּוּי הַיִּדְּעוֹת שֶׁל סִיפּוּרֵי הָעוֹלָם, בַּעֲבֹר כִּמְעַט וְלֹא הָיָה אָדָם יוֹדֵעַ מִה שֶׁקֹּרָא מִחוּץ לְד' אֲמוֹתָיו, לֹא רָק שֶׁלֹּא הָיָה טִלְפוֹן נִייד, שֶׁעָלִיו אָמַר הָרֵב זִלְלָה"ה שֶׁלֶקַח חֶלֶק גָּדוֹל מִהַתּוֹרָה שֶׁל הַדּוֹר הַזֶּה, אֲלֵא גַם טִלְפוֹן פֶּשׁוּט, כִּמְעַט לֹא הָיָה בְּנִמְצָא, וְהָעוֹלָם הַתְּקִיִּים, יָדְעוּ פָּחוֹת וַיִּכְלּוּ לִלְמוֹד יוֹתֵר, - יֵשׁ לְדַעַת אֶת הַהִפְסָדִים, אִם אָדָם הָיָה יוֹדֵעַ אֶת הַהִפְסָדִים שֶׁבָּזָה הָיָה מִתִּיחָס לְזֶה אַחֲרָת, זֶה לֹא מוֹסִיף לְאָדָם כְּלוּם, וּמִקְלָקֵל אֶת כָּל כַּח הַקְּדוּשָׁה שֶׁל הַלִּימוּד.

לִיזְהָר מִהַרְגֵּל

בְּאוֹפֶן כָּלִלִי בְּכָל הָעֲנִיִּינִים שֶׁמִּחוּץ לַתּוֹרָה, כִּבְר נִתְבָּאֵר מִדְּבָרֵי הַגֵּר"א שֶׁהִכָּל מוֹשַׁפֵּעַ מִכּוּחוֹת הַטּוֹמָאָה, וְכָלִי שֶׁאָדָם מְרַבֵּה בַּעֲשִׂיַת הַדְּבָרִים הַלָּלוּ מִתְגַּבֵּר אֲצִלוֹ הַרְצוֹן וְהַתְּשׁוּקָה לַעֲשִׂיַתָּם, וְהַדְּבָר נִכְרַב בְּהִרְבֵּה עֲנִיִּינִים שֶׁמִּתְחִילָה אָדָם סוֹלֵד מֵהֶם, וְלֵאחֲרַי שְׁשׁוֹנָה בֵּהֶם כִּמְהָ פַּעֲמִים מִתְגַּבֵּר עָלָיו רְצוֹן רֹחוֹנִי לַעֲשִׂיַתָּם.

וַיֵּשׁ לִיזְהָר מִכָּן בְּמִאֲדָה מְאֹדָה, הִרְבָּה פַּעֲמִים אָדָם חוֹשֵׁב מִה בִּכְךָ שֶׁאֲשַׁמֵּעַ יִדְּעָה פְּלוֹנִית אוֹ אַעֲשֶׂה דְּבָר שְׁלִילִי אַחֲרַי, וְהָיָה אֵינִי נִמְשָׁךְ לְזֶה כָּל כֵּךְ וְלָעוֹלָם אֵינִי יוֹכֵל לְהַפְסִיק, לֹא כֵן,

כִּשְׁשׁוֹפְכִים לְתוֹכָם מִיָּם קָרִים, כָּל זִמָּן שֶׁמִּגִּיעַ וּמִתְקַדֵּם לְרִתּוּחַ, כֵּן הֵם הַדְּבָרִים בְּטָלִים, שֶׁמִּצְנָנִים אֶת כַּח הַתּוֹרָה, וְכָל הַמַּחֲפָשִׁים עַל עֲצָמָם אֶת סְגוּלַת הַתּוֹרָה שֶׁלֹּא הַשְׁפִּיעָה עֲלֵיהֶם, יָדְעוּ בְּכִירוֹת שֶׁרָק הַדְּבָרִים בְּטָלִים גּוֹרְמִים, וְכֵאֲשֶׁר הֵם בַּעֲצָמָם הִרְגִּישׁוּ שִׁינּוּי בַּתְּקוּפָה שֶׁלִּמְדוּ בְּרִצְיּוֹת.

בְּתִכּוּנָה שֶׁל הַתּוֹרָה אֵינָה מְכִילָה אֶת הַדְּבָרִים בְּטָלִים, וְלִכְךָ אָמְרוּ שֶׁהַתּוֹרָה נִמְשָׁלָה לְשִׁמְן שֶׁכָּל מִה שֶׁנִּכְנָס לְכָלִי הוּא צָף וַיּוֹצֵא תַּחֲלָה, כֵּךְ כָּל דְּבָר שֶׁל דְּבָרִים בְּטָלִים שֶׁנִּכְנָס יוֹצֵא כִּנְגֻדוֹ דְּבָר אֶחָד מִן הַתּוֹרָה, זֶה לֹא פַּעוּלָה שֶׁצָּרִיךְ לְהַעֲנִישׁ אוֹתוֹ עָלֶיהָ מִן הַשָּׁמַיִם, אֲלֵא זֶה תִּכּוּנָה שֶׁל הַתּוֹרָה בְּרָאוּ אֶת הַתּוֹרָה כִּשְׁמֵן וּמִיָּם שֶׁכִּשְׁמִכְנִיסִים דְּבָר לִפְנֵים מִיָּד יוֹצֵא כִּנְגֻדוֹ הַחוּצָה, וְכֵן שֶׁהוֹלֶכֶת לְמָקוֹם נִמּוֹךְ כִּמִּים, וְכָל שֶׁמִּתְגַּאֵה, הַמִּים נִשְׁפָּכִים.

אֵינִי "יִדְּעוֹת נּוֹסְפוֹת" שֶׁל מִה בִּכְךָ, כָּל הוֹסֵפֶת יִדְּעָה מוֹסִיפָה הַפְּסָד לִלְיָמוּד הַתּוֹרָה.

אִם הָאָדָם יָדַע שֶׁכֵּךְ הֵם הַדְּבָרִים, יִתְבּוֹנֵן וַיִּפְנִים, מִה יִתֵּן לִי הַסִּיפּוֹר הַזֶּה שֶׁשֶׁמַּעֲתִי אִם בִּשְׁבִילִי אֵינִי צָרִיךְ לְשַׁבֵּת עוֹד שְׁלֹשׁ שָׁעוֹת כְּדֵי לְחַזֹּר לְמַעֲמַד הַתּוֹרָנִי שְׁלִי, וְכִי מִה שׁוֹה הַסִּיפּוֹר הַזֶּה, מִהוּ מַעֲנִיִּין בִּיחָס לְהַפְסֵד שֶׁבַּעֲקֻבוֹתָיו?

רוצה ואומר שרוצה למות כיהודי, ואעפ"כ אינו יכול להתנתק מלייעץ לבלק להחטיא את עם ישראל.

והדברים מבוארים בדברי הגמ' בכמה וכמה מקומות, וכמו שאמר עבודה זרה י"ח ב' "דרש ר' שמעון בן פזי, מאי דכתיב אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך חטאים לא עמד ובמושב לצים לא ישב, וכי מאחר שלא הלך, היכן עמד, ומאחר שלא עמד, היכן ישב, ומאחר שלא ישב, היכן לץ,

כי מה שאדם בשעה זו יכול להפסיק אין זה הבטחה שבעוד שעה יוכל להפסיק, כוחות הטומאה מתגברים ע"י עשיית העבירות, ובפרט עבירות של דברים בטלים, והכח היחיד שיכול להתגבר עליהם הוא רק כח התורה.

דוגמא לכך אנו מוצאים אצל בלעם, הוא כבר נביא, והוא רוצה את הטוב, ויודע את כל סוד העולם ואת מעלת ישראל, ומתפלל תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמוהו, הוא כבר

ג. בגמ' סוכה נ"ב א' א"ר אסי יצר הרע בתחילה דומה לחוט של בוכיא (עכביש) ולבסוף דומה כעבותות העגלה (משאדם נמשך אחריו מעט מתגבר והולך בו, רש"י), שנאמר הוי מושכי העון בחבלי השוא וכעבות העגלה חטאה", (בתחילה היו מביאים אותו עליהם ע"י חבלים שאינם של כלום, וכעבות העגלה, חבל עבה שקושרים בו את הפרה למחרישה, רש"י).

בהתחלה האדם נמשך אחרי היצה"ר מעט, וחושב שזה כלום, אבל לבסוף זה נהי' כעבות העגלה.

ובפי' הגר"א למשלי פ"א כ"ג שבכל דבר שאדם עושה נותנים לו רוח ממרום והוא מסייע אותו לעשות עוד דברים כאלה, וזה הרוח אינו נח ושקט עד שעושה עוד דברים כאלה, והוא נהנה מהם, ומזה יש לו נחת רוח, הן בדבר מצוה או בדבר עבירה, וזהו מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה, וכל דבר עבירה שהיא גדולה גם הרוח הבאה ממנו היא גדולה ומתאוה יותר לעבירה עוד, וכן בדבר מצוה גדולה בא רוח ממקום קדוש מאוד ומתאוה מאוד למצוה ונהנה מאוד מחמת זה ממצוות, עכ"ל.

ומבאר שם שזו הסיבה לכך שיש משיכה גדולה לדברים בטלים וליצנות יותר מכל העבירות, אף שאין בזה שום הנאה גשמית, וזהו רק מחמת שרות הטומאה של דברים בטלים גדולה עד מאוד, שהיא כנגד התורה שהיא כמעין הנובע, כיון שזה עבירה גדולה, הרי התשוקה של המלאך הנברא מהדברים בטלים להמשיך על האדם עוד עבירה של דברים בטלים גדולה ביותר. וכן ביאר הרמב"ן בפרשת נצבים מה שכתוב למען ספות הרעה את הצמאה שיש תאות שאדם רווה מהם ואין לו יצר הרע להם, אבל כשמרבה למלאות התאוות הוא מקבל יצר הרע גם להם.

ובנגד כוחות הטומאה יש את כוחות
הטהרה, כח התורה שיכול לשנות
את האדם ולשנות את רצונותיו.

לא להגרר להרגל של הדברים הרעים,
- כי אחר כך באמת קשה ליפרד
מזה, וכפי המקובל לנו מרבותינו
שבדברים שיש בהם פירצה, יש לגדור
ולתחזק בהם ביתר שאת ובכח
הקדושה הדבר ישפיע על הכלל.

אלא לומר לך, שאם הלך - סופו לעמוד,
ואם עמד - סופו לישוב, ואם ישב -
סופו ללון, ואם לן - עליו הכתוב אומר
אם חכמת חכמת לך ולצת לבדך תשא.
וברש"י, אם הלך סופו לעמוד - הלך
משמע בהעברה בעלמא סופו לעמוד
ולהתעכב ביניהם מעט, והכי קאמר
אשרי שלא הלך ומתוך שלא הלך לא
עמד, ומתוך שלא עמד לא ישב הא אם
הלך סופו לעמוד כו'.

מבואר כאן שהאדם גורם לעצמו שיהיו לו תכונות רעות, ורצונות רעים גם בדברים שכלל אין
לו נסיון בהם.

ד. ואלו שקשורים לזה מאד, לא יוכלו להגמל מזה בלא תורה, וירגילו עצמם בזמנים שאינם
לומדים בעיון בלימודי בקיאות ונ"ך ומדרשים וספרי מוסר וסיפורי חז"ל, עד שישפיע כח
התורה, ובתחלה יגדרו עצמם בזמנים מסוימים להמנע, כגון מתחלת היום עד סוף סדר ג',
וכיו"ב ימים מסוימים בשבוע ולאט לאט יהפך ליבו בכוח התורה וימאס בכל ההבלים האלו.

ה. כתב החזו"א "ואם היו בני תורה עמלים בתורה לאמיתה, היו מצילים ילדים הרבה ואנשים
רבים, מהרהורי עבירה וכפירה וכיו"ב בשפע קדשם, בהשתפך רוח טהרה בעולם, ובסביבות
בעל תורה אמיתי הדבר ניכר לעינינו השפעה מרובה על אנשים הרבה, מה שכל השתדלות
מעשית לא תשיגנה, וכמו כן יש רשמים על הרחוקים שאין עין הרואה מרגשת בהם לדקותם".
הוא עובדא שבאו לפני החזון איש שיש אדם שמשקה את שדהו בשבת ברחוב של החרדים
בפתח תקוה, ובאו לשאול כיצד להשפיע עליו אם ע"י הפגנה וכיו"ב, החזון איש חשב הרבה,
ולבסוף אמר להם, אתם מטלטלים בשבת ? אם אתם לא תטלטלו בשבת ההוא יפסיק להשקות.
- וכן מסופר שבאו לפני החזו"א על איזה מקום שיש מכשולות בצניעות, ואמר להם תלכשו
מעיל ארוך וע"י שתלכשו מעיל ארוך זה ישפיע על הצניעות של האחרים. - וכן בכל ענין
שאנו מתחזקים בין בתורה בין בהתרחקות ממחלוקת ובין באהבת הבריות וכו', ככל שאנו
נתחזק לעצמנו כך הדבר ישפיע על העולם כולו. - ומסופר שכשהיה פעם שאלה על איזה
ניתוח, אמר החזו"א להגר"י ברטלר שיבא ללמוד הלכות טריפות על האיבר הזה וזה ישפיע.
- עוד היה מעשה באשה אחת שהפילה פעמים רבות והלך ללמוד את סוגית נפלים בש"ס
(חזו"א אבן העזר סימן קט"ו), כדי שבזכות זה יתקיים הוולד, וכך היה. - בכל תחום שאנו
מתקדמים בו, הוא משפיע על העולם, "בהשתפך רוח טהרה בעולם".

דברים בטלים

העולם הבא כמ"ש כי נר וגו' ודרך חיים תוכחות מוסר, וזהו יותר מכל התעניתים והסיגופים בעולם, וכל רגע ורגע שהאדם חוסם פיו זוכה בשבילו לאור הגנוז שאין מלאך ובריה יכולים לשער, עי"ש עוד שחוזר כמה פעמים על ענין זה וחשיבותו.

וא"כ איפוא צריך לעשות גדרים בענין זה. והגדר הראשון הוא לזכור שהיתר הדיבור צריך הוראת חכם לא פחות משאר איסורים, ואף אם הוא בעצמו החכם לפסוק דבר זה, מ"מ ידע שהדבר צריך הוראה ולא מותר מעצמו, והשני לדחות הדיבור לפחות עשר או חמש דקות, שאז ממילא ירד דחיפות הענין מלבו, כפי מה שמתעורר ברגע הראשון על ההתלהבות של הצורך או המצוה שבזה, וממילא יראה אח"כ שיכול לדחות עוד או לבטלו בכלל, והשלישי שהדיבור באמצע הלימוד חמור ביותר, ואמרו באדר"נ פכ"ו בשם ר"ע מפני מה ת"ח מתים כשהם קטנים לא מפני כו' אלא שפוסקים מד"ת ועוסקים בדברי שיחה, ויש לדחות הדיבור לזמן אחר, גם בדבר שבדודאי צריך לאמרו.

הדיבור צריך הוראת חכם

כתוב בדרשת הגר"ח מואלזין ז"ל על הפסוק ומגיד לאדם מה שיחו, שמגלין לו אז סוד הדיבור, ועד היכן הגיע כח דיבורו לקלקל העולמות העליונים, וכמה עולמות שיכר והחריב בדיבורו הקל, ועוד ביאר שידוע שהעונש הוא לפי הפגם, והפגם הוא לפי ערך רוממות נשמתו וכל שנשמתו יותר גבוהה בעולמות היותר עליונים, הפגם מגיע יותר רחוק וגבוה ויותר גדול כי אינו דומה מי שטינף חצר המלך למי שטינף ביתו וכל שכן כסא המלך וכ"ש לבושו, נמצא לפ"ז אף ששני בני אדם עושין חטא אחד ועם כ"ז אין ענשן שוה, זה נדון לפי ערך נשמתו וזה לערך נשמתו, זה פגם בחצר המלך וזה בכסא ולכן עונשו גדול מחבירו, ועוד ביאר שם בחינה נוספת בחומר העון של מי שנמשך ממנו קלקול לאחרים עי"ש.

ואם דיבור קל של כל אדם חמור כ"כ, על אחת כמה וכמה דבורים של ת"ח, וכתוב באגרת הגר"א ועד יום מותו צריך האדם להתיימר ולא בתעניתים וסיגופים רק ברסן פיו ובתאוותו, וזהו התשובה, וזה כל פרי

להתרחק מלהיות מעורב בעניינים

ובבבב יש להתרחק מלהיות מעורב ובקי בעניינים, וכל שמתרחק מדיבורים מוסיף קדושה, ובמקום להרגיש נחיתות מזה שאינו בתוך הדברים, ירגיש עילאות ודביקות, והדבר בדוק ומנוסה שאלו זכו יותר לדורות ישרים, כי מי יאמר זכיתי לבי טהרתי מחטאתי לדקדק בכל דברי, גם כשהכל לשם שמים כראוי, ואין עצה אלא לברוח ולהיות מחוץ לעניינים, וגם כשמזדמנים יחד יש לדבר בד"ת ולהיות מצויד בקושיות והערות לזמנים כאלו, ואין להרגיש נחיתות בהתנהגות של שתיקה, והרב זלה"ה היה אומר כשמתעייפים מלשתוק, נחים מעט, וממשיכים לשתוק, וחז"ל חולין פ"ט א' הגדירו דבר זה כאומנות על הפסוק האומנם אלם וגו' מה אומנותו של אדם בעוה"ז ישים עצמו כאילם, יכול אף לד"ת ת"ל צדק תדברון, ובספר חפץ חיים עה"ת פ' בלק שמכאן נלמוד מעלת השתיקה וכמה גדולה הסכנה שבדיבור שאלמלא מקרא כתוב צדק תדברון הי' עולה על הדעת שאפי' ללמוד תורה יהי' אסור פן ואולי יכשל חלילה בדברים אסורים עי"ש עוד.

ויש להזכיר כאן מה שאומרים בשם הגר"א על קנין התורה של מיעוט שיחה, שמלבד מה שמתפרש כפשוטו

למעט בדיבור, יש במשמעות גם ענין חיובי שצריך מעט שיחה, שאין להתפס לבדידות יותר מדאי שזה מצמצם השכל, אבל הדברים האמורים כאן הם לאלו שצריכים את הקנין של מיעוט שיחה כפשוטו, והם רחוקים מלחוש על הצד השני.

להתרחק מהנסיון של דברים בטלים

עיקר הקדושה וההתקרבות לתורה ולמצוות היא ההתרחקות מדברים בטלים, ומי שנמשך לזה אחרי התפלה או אחרי הכולל יגדור עצמו להתרחק מהנסיון, כגון ללמוד איזה פרקים במקומו עד שיסתלקו המפריעים וכיו"ב, וכן בביתו לא יקנה ולא ימכור מזה, וטוב לקרוא בשולחנו אגרת הגר"א שכתוב שם דברים נוראים בערך הדיבור, וכמו שצוה הגר"א לבניו.

העתק ממכתבי התעוררות:

ואמרו ז"ל מה אומנותו של אדם בעולם הזה יעשה עצמו כאלם, יכול אף בדברי תורה תלמוד לומר צדק תדברון, הנה קבעו ז"ל כל אומנותו של אדם בדבר אחד והוא בשתיקתו, עד שהסתפקו ז"ל שמא כל כך חביבה השתיקה שאף בדברי תורה כן.

כמעין הנובע, לזה אומר [הכתוב] הלא אין בזה עולם הזה [פי' הנאת הגוף] כלל, רק ההנאה היא מחמת שהוא היפך התורה, והיא עבירה גדולה ורוח נובע, הנה אביעה לכם רוחי ואז תהי' לכם ע"י רוח הקודש הנאה גדולה כמעין הנובע, ובודאי תהי' הנאה יותר גדולה מזה, כי התורה כנגד כולם והנאת רוח"ק גדולה מרוח הטומאה, מפני שזו היא הנאה אמיתית. עכ"ל.

והמציאות הזו כתובה ברמב"ן פ' נצבים על הפסוק למען ספות הרוה את הצמאה, שיש תאוות שאדם רוה מהם ואין לו יצה"ר לזה, אבל כשמרבה בתאוות שהוא צמא להם מקבל יצה"ר גם על הרוה, וז"ל כי נפש האדם הרוה שאיננה מתאוה לדברים הרעים לה כאשר תבא בלבו קצת התאוה והוא ימלא תאוותו, אז יוסיף בנפשו תאוה יתירה ותהיה צמאה מאד לדבר ההוא שאכל או שעשה יותר מבראשונה וכו', ולכן יאמר הכתוב בהולך בשרירות לבו שהוא אם ימלא נפשו בתאוות השרירות והחזקות עליו אשר היא צמאה להם, יוסיף נפשו הרוה עם הצמאה כי יתאוה ויצמא למה שהי' שבע ממנו וכו' עכ"ל, ומדברי הגר"א שנדבק בו רוח שמתאוה מבואר הענין.

מן האמור נלמד להזהר מאד מהמשיכה לדברים בטלים שאין בה הנאת הגוף

ואף בחיים היום יומיים אהובים ונערצים הם השמים מחסום לפיהם, וכל המרבה בשתיקה הרי זה מתעלה ומוסיף זכויות, וחכם יחשב.

חלק א' פרק א' כ"ב

התאוה לדברים בטלים מתחזקת ע"י שחוטאים בזה

ובענין דברים בטלים ראינו לנכון להעתיק פי' הגר"א משלי א' כ"ג על הפסוק הנה אביעה לכם רוחי וז"ל שבכל דבר שאדם עושה, נותנים לו רוח ממרום והוא מסייע אותו לעשות עוד דברים כאלה, וזה הרוח אינו נח ושקט עד שעושה עוד דברים כאלה, והוא נהנה מהם ומזה יש לו נחת רוח, הן בדבר מצוה או בדבר עבירה, וזהו מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה, וכל דבר עבירה שהיא גדולה גם הרוח הבאה ממנו היא גדולה ומתאוה יותר לעבירה עוד, וכן בדבר מצוה גדולה בא רוח ממקום קדוש מאד ומתאוה מאד למצוה ונהנה מאד מחמת זה ממצוות, וידוע שהמצוה הגדולה מכל המצוות היא לימוד התורה, ולהיפך דברים בטלים וליצנות שהם היפך התורה, ולכן יש הנאה מדברים בטלים וליצנות יותר מכל העבירות, אף שאין בזה עולם הזה [פי' הנאת הגוף], אך מחמת שרוח הטומאה גדולה עד מאד, והיא כמעין הנובע, היפך התורה שהיא

בשם שתיקה, וממילא כל סיפור בכלל, מלבד הסכנה של דיבורים האסורים, ואין הזמן כעת להאריך כדי להעריך בעיניכם מעלת השתיקה והפסדי השמיעה והדיבור, וכבר אמרו סמא וכולהו משתוקא.

חטאי הלשון יותר מכל העבירות והגדר מדברים בטלים

ובענין התשובה יש להתבונן בחטאי הלשון יותר מכל העוונות, כי בשעה קלה אפשר להכשל בהם, מה שלא יוכל להספיק בשאר עוונות בכמה שנים, אפי' אם יחטא בהם במזיד כל היום, ובפרט שהמכשול המצוי בשאר עבירות בדרך כלל אינו לאו גמור מדאורייתא, שברוב העבירות עשו חז"ל משמרת להרחיקנו מהדאורייתא, אבל בין אדם לחבירו נשאר הדאורייתא בחומרתו, ואמנם גזל ואונאה ג"כ דאורייתא אבל אין האפשרות מצויה בהם כחטא הלשון, והגדר המועיל הוא ההתרחקות מהנסיון, שקשה מאד לבחון הדיבור שיהא בדקדוק הראוי, וכבר הזהיר הכתוב שברוב דברים לא יחדל פשע, וגם דיבור הנראה כדבר היתר אם אינו הכרח כדאי להמנע ממנו, וישגיח בימים אלו בסדר היום מתי המכשול מצוי להתרחק מהנסיון, אם במפגש חברים בתפילת שבת או בדרך מהכולל, ובפרט במכשיר הטלפון שמחבר את

של עוה"ז, ונמשך לזה רק מכוחות הטומאה, ועונשו חמור כי באמת הוא רווה מזה, וממשיך על עצמו יצה"ר, ואם ינתק עצמו ע"י התרחקות מהנסיון, שוב יאבד את הטעם מזה, כי רוב הדברים לאחר שעה אין בהם שום טעם, כמו מגידי החדשות של יום אתמול.

ביצד לשמור על חכמתו

בגמ' נדה ע"א ב' שאלו אנשי אלכסנדריא את ר"י מה יעשה אדם ויחכם והשיב להם ירבה בישיבה וימעט בסחורה ויבקשו רחמים ממי שהחכמה שלו, והנה לא שאלוהו איך ישמור אדם על החכמה לאחר שניתנה לו, כי אין לך פתי שיאצור חכמה בכלי נקוב, וכבר שנינו ע"ז סייג לחכמה שתיקה, הרי שהגדר השומר על החכמה שלא תאבד היא השתיקה, וממילא עליו להתרחק גם מלשמוע כי קשה לשמוע ולשתוק מלבד פגם השמיעה, ולו ידעו העמלים בתורה שכבר זכו להרבות בישיבה ולבקש ממי שהחכמה שלו ולקבל פתח בחכמת התורה, כמה הם מפסידים את חכמתם בזה שחסר להם הסייג השומר על התורה, היו בורחים מכל דיבור כבורח מן האש, כי מה בצע לו שיחת כל דהו, בזמן שיצטרך אח"כ לעמול הרבה לחזור למקומו שכבר זכה בו, מלבד שקדושת הדיבור מקרבת את האדם לאמיתתה של תורה, ואין שום דיבור שאפשר לכנותו

פעמים מעבירים משפט אחד שנאמר בתוך הדברים, וזה משנה את כל המשמעות, והרעה רבה בזה מאד, גם אם השומע אינו מוסיף להטעים הדברים כרצונו או כהבנתו, והרבה מעבירים מימרות על בני אדם בשם הגדולים, ואינם משקפים את האמת הנכונה, וחושבים זה למצוה, וכבר העיר בזה מרן זללה"ה באגרת קנ"ד, ועוד.

חומרת עוון הדיבור שאדם דש בעקביו

ויש להזכיר בזה דברי האבן עזרא על הפסוק כי לא ינקה ד' את אשר ישא את שמו לשוא, ומה ראה הכתוב להזכיר כן בשבועת שוא יותר משאר עבירות, וביאר שם שאלו שהורגלו בשבועת שוא נעשה להם לשון שבועה כלשון צח ומליצה, כמו שמתרגלים מלשון הכתובים חי ד' או כה יעשה לי אלקים, ואין מתכוונים באמת לישבע כעת, אלא מדברים בסגנון הרגיל, וחושבים שבגלל זה אין כאן עבירה גמורה, כי לא נתכוין באמת לישבע בשם ד', ואין כאן זלזול בכבוד שמים, והשמיענו הכתוב כי לא ינקה ד', שהאיסור נשאר במלא חומרתו, על אף חוסר הכונה, ואע"פ שמוכן שזה רק הרגל הלשון, וסיים שאילו הי' בישראל רק העון הזה די בזה להאריך גלותינו,

האדם בקל עם כל העולם, ולעומת זה אינו מרגיש בדיבורו קביעות של דברים בטלים, כי הוא לבדו ורק הגמרא פתחה לפניו, ופעם שמעתי מחכם אחד שאינו מדבר בטלפון אלא שיחה כזו שאם לא הי' טלפון הי' הולך ברגליו כדי לדבר, ואמנם לפעמים חובת המצוה והצורך נקבעת לפי האפשרות, וכיון שיכול בקל ע"י טלפון הרי הוא מחויב בדבר, מ"מ יכניס ללבו הידיעה שיש להזהר מהמכשיר הזה, שהוא המשחית הגדול בדורינו לעוונות החמורים של לה"ר וביטול תורה, ויקבע לעצמו גדרים להמנע מהשימוש בזה, ובודאי לא יפסיד אם לא יקח המכשיר לכולל, ויתרחק ממנו בכל מקום.

וכתב הרב זללה"ה בספר פאה ס"א ס"ק י"ט כללא דלה"ר ורכילות כל דבר שלא ניחא לך שיאמרו עליך או משמך, לחברך לא תעביד, פרט לתועלת [שמותר, ויש להוסיף שזה בעומק הלב ניחא ליה], או שהדבר נוגע לשואל למעשה, נויש להזהר בזה כי בדרך כלל אין הדברים נמסרים בדיוקם, וגם דרך בני אדם להוסיף כמו ששמענו שאמרו לאחד שאם אתה אומר על מצבו הרוחני של פלוני את האמת בדיוק, הרי זה כשקר, כיון שהשומע חושב שמסתמא נזהרת ומיעטת בגנותו], וע"ש עוד בזה, ויש להזהר מאד בכל דיבור, כי הרבה

עוד דבר חמור המצוי אצל הלומדים, שלפעמים נגרם דוקא בגלל התמדתם, כי היות ואין כלל זמן שמותר לדבר דברים בטלים, ממילא גם אין זמן מיוחד שאסור לדבר, ואפי' באמצע הסדר, והרי אמרו שכל הפוסק מד"ת ועוסק בדברי שיחה מאכילין אותו גחלי רתמים, ומצינו שגחלים של רותם מחזיקין החום י"ב חודש, ולא אמרו כמה פוסק ועוסק, ואם אדם מדבר עם חבריו דבר אישי אין מפסיקין אותו, אבל אם מדבר בד"ת מפסיקין אותו בקל, כי אין לדבר קצבה, ונמצא חומרו קולו, וכבר כתב מרן זלה"ה שעיקר כח הלימוד הוא הרצוף והבלתי נפסק, ועי"ז מחלישין כח התורה וקדושתה, מלבד חומר עון הזלזול, וגרם ביטול תורה לו ולאחרים, ועוד, ויש לגדור בזה שבאמצע הסדר אין מדברים כלל, ואם צריך איזה דבר חשוב יש לצאת חוץ לבית המדרש, ומיד יראה האדם כמה ימנע מלצאת בשביל דבר מועט כזה, ואם עצלות היציאה מונעת הדיבור כ"ש חומר הקדושה, עצה טובה בזה להתאגד יחד להסכים על שמירת הדיבור מה שאינו הכרח, וזה ימנע גם מהמספרים שלא לדבר, ולא יבואו לידי נסיון.

ועינינו להאמין ולדעת שהלימוד הזה שלומדים להבין הדברים

ולהוסיף מכה על מכותינו, והרמב"ן שם כתב שדברי ר"א על הפסוק הזה כהוגן, וכן הדבר אצלנו בחטאי הלשון, שמדברים על אחרים כמסית לפי תומו, בלי כונה מיוחדת, ובלי רצון לפגוע, רק מספרים האמת הנראית להם, בלי לחשוב שמא זה בכלל לה"ר ורכילות, כי חושבים שאיסור לה"ר הוא רק המתכוין להרע לחבירו, והאמת שהאיסור נשאר בחומרתו בכל צורה שהיא, וכמה התריע הגר"א על חומר הענין, וכתוב באגרתו שזה כל פרי העוה"ב, וכל רגע שאדם חוסם פיו זוכה לאור הגנוז שאין כל מלאך ובריה יכולין לשער, וכ"כ בדרשת ראש השנה להגר"ח מואלזין ומגיד לאדם מה שיחו, שלשון מגיד הוא גילוי סוד הדבר, ויראוהו כמה חשובה שיחה קלה שלו שמגיעה למעלה ביותר, ופגימתה גדולה, ועוד הרבה מקומות כתוב כן מהגר"א, ומזהיר ע"ז, וכן מסופר שהגר"י בלזר בא להגר"ח ברלין בחלום בשבת הראשונה של פטירתו, ואמר לו שהתביעות החמורות הם על עון הדיבור, וכל העבירות אינם מצויים לעשותם כ"כ הרבה וכ"כ בקלות, ואין נזהרים בזה מפני שהקלות מפחיתה את הרגש, והפתרון המעשי הוא רק התרחקות מנסיון, ולהחזיר היטיב חומר הענין.

שתתחיל בראשונה לאסור לשונך ולבלום שפתך ותפרוש מן הדברים הבטלים עד שתהיה בעיניך הנעת האבר הכבד שבאברך יותר קלה מהנעת לשונך, והאריך עוד, וכתב עצה להחליט לזכור יום אחד כל מה שדיבר עם בנ"א באותו יום, ואח"כ בסוף היום לבחון האסור והמותר שבהם, ואז יראה כמה מכשולות לפניו, ויחזור ע"ז כמה פעמים ע"ש.

ובאמת בכל דור המשחית הגדול הוא הדיבור, אבל הרבה יותר מצוי המכשול בדורינו, בגלל הקשר העולמי והמכשיר הקטן שנתחדש בעולם שביד כל אדם להגיד שיחו בכל עת ובכל מקום, ואין שום זמן ומקום של התבודדות, ואין שעה ביום או בלילה שהוא מוגבל מלשוחח בה עם כל אדם בעולם, ועיקר המכשול הוא מפני שכל דיבור אסור מתפשט מיד ברחבי תבל, ואם מתפרסם מעשהו או שנכתב דברו בעתון הרי ביום אחד מכפיל מאות אלפי עונות עד כדי כך שאילו היה מרבה לחטוא כל ימיו בעוונות בלי הפסק לא הי' מספיק לחטאים שעשה ברגע אחד, וכל זה גם אם זה נגמר בדיבור בלבד, בלי תוצאות של הפסד רוחני, ואפי' אם לא נתפרסם ברבים, מתפשט הענין אצל הבני תורה בכל מיני דרכים, וכהיום שכל העולם מאוחד, כל דבר משפיע על כל היהדות, כי פני הדור כפני הכלב

לאמיתם בפשטותם כמסורת הראשונים, עליו נאמר שאין לו להקב"ה בעולמו אלא ד"א של הלכה בלבד, ועושה נ"ר ליוצרו ושכינה כנגדו, והנני בבקשה שתתפללו גם עלי שאזכה לעשות נ"ר לפניו ית"ש ולשוב בתשובה שלימה ולתקן הכל בשלימות הרצויה לפניו.

לגדור מדברים בטלים גם אם נראה שאינם מפריעים

ויש לגדור עצמו מדברים בטלים גם כשאינם נראים כמפריעים, וימנע עצמו משיחת טלפון מיותרת, גם כשיש בה סרך מצוה, שכל אלו מצננים כח התורה, ויזהר מהטעות הגדולה שקודם יסדר עניניו ויוכל ללמוד בשקט, אלא לעולם כל מה שיכול לדחות סידוריו ידחם, וכל דיבור שאפשר לדחותו ידחן, ועי"ז יראה סייעתא דשמיא שלא הוצרך לדיבורים, ועניניו יסתדרו יותר טוב.

הפרישות הראשונה – דיבור

בחובת הלבבות שער הפרישות פרק ה' כתוב שהפרישות הראשונה צריכה להיות בדיבור ואח"כ בראי' ואח"כ באכילה, לפי שהלשון תנועתה קלה מכל האברים ואינה צריכה אמצעים להשלים חטאיה (כמו האכילה שצריך מאכלות וכן כיו"ב), ולכן חטאיה מרובים משל כל האברים, וכתב וז"ל

דבור ודבור שלו, ויכול להעלות על דעתו ח"ו לומר במה נחשב דבור ושיחה קלה שתפעול שום פעולה וענין בעולם, אבל ידע נאמנה שכל דבור ושיחה קלה שלו לכל אשר יבטא בשפתיו לא אתאביד ואינו הולך לבטלה ח"ו, וכו'. כל מלה ומלה דאפיק בר נש מפומיה סלקא לעילא ובקעא רקיעין ועאלת לאתר דעאלת כו'. שכלל היוצא מפיו יעשה למעלה ומעורר כח עליון, הן בדבור טוב מוסיף כח בכחות הקדושים, כמ"ש (ישעיה נ"א ט"ז) ואשים דברי בפיך וגו', ובזוהר אמור דלית לך מלה ומלה כו' ומאן דאפיק מלה קדישא מפומיה מלה דאורייתא אתעביד מיניה קלא וסליק לעילא ואתערו קדושי מלכא עילאה ומתעטרין ברישיה, וכדין אשתכח חדותא לעילא ותתא, ועי' באורך בפרשת ויקהל נוראות נפלאות ענין הדיבור של מילין קדישין דאורייתא שכל עלמין נהירין מחדותא ושמחות וגיל תבואנה בהיכלין קדישין עילאין ומעטרין להו בעטרין קדישין כו', וכן מבואר במקומות רבים בתקונים. שמכל דבור וקול והבל דאורייתא או דצלותא נבראים כמה מלאכים קדושים, ובהיפך בדבור אשר לא טוב ח"ו הוא כונה רקיעים ועולמות של שוא לס"מ ר"ל, וגורם ח"ו הריסת וחורבן העולמות סדרי המרכבה הקדושה הנוגעים לשורש הדבור, ועי' זוהר צו

מביטין אל הרוח של הציבור, וכל עדה מביטה לעדה הסמוכה לה בדרגה הרוחנית.

ויש לדעת שלפעמים משפט אחד של אברך אשר לא כדת יכול לקבוע את כל עתידו בעולם, כי מיד מכריע את עצמו לכף חובה במאות ואלפים עונות ושוב אין לו תקומה, וגם נעשה גורם מרתיע לחלשים שחוששים מתגובתו, (ובדרך כלל הוא בטוח שהוא מעמיד האמת על תיקונה ולפעמים יש בזה רגש אמיתי, כמ"ש תו' כתובות ס"ב ב' דאפי' ר"ע דהוה צנוע ומעלי כיון שסבר שת"ח מתגאין על ע"ה מפני תורתן וגם משום שלא היו מניחין אותם ליגע בהם כדאמרינן בגדי ע"ה מדרס לפרושים, לכן אמר מי יתן לי ת"ח ואנשכנו כחמור, דהיינו שהנשיכה הזו באה מרגש של מדות טובות להעמיד היושר בעולם).

נוראות ונפלאות ענין הדיבור

כתב בנפש החיים ש"א פ"ג וכן בענין ההתעוררות שלמעלה ע"י בחינת הדיבור אמר עמוס הנביא ע"ה כי הנה יוצר הרים ובורא רוח ומגיד לאדם מה שחו כו', הזהיר כאן את האדם, מחמת היותו עתה בזה העולם השפל שאינו רואה ומשיג הבנין או ההריסה חס ושלוש, הנעשה למעלה בהעולמות מכל

או להיפך ח"ו כו', זהו שנאמר ומגיד לאדם מה שחו, ר"ל שבעת עמוד האדם לתת דין וחשבון לפניו ית' אז הוא יתברך מגיד לו הסוד רזא דמילתא מה שגרם שחו למעלה בעולמות העליונים, וכו' עכ"ל.

דהא לית לך טב וביש כו' ואוי להם לבריות שרואות ואינן יודעות מה הם רואות, כי אין לך דבור שאין לו מקום, כי עוף השמים יוליך את הקול וכמה אלפי מארי דגדפי דאחדין לה וסלקין לה למארי דמדין ודיינין לה הן לטוב

השתיקה סגולה לעליה בתורה

השתיקה שהיא עצמה זכות גדולה, ומסייעת את האדם בכח הקדושה באופן טבעי ובאופן סגולי.

מה בצע בדיבור כל דהו כשהוא פורץ את שמירת חכמתו

והנה אין לך פתי שיאצור חכמה בכלי נקוב, וכבר שנינו ע"ז סייג לחכמה שתיקה, הרי שהגדר השומר על החכמה שלא תאבד היא השתיקה, וממילא עליו להתרחק גם מלשמוע כי קשה לשמוע ולשתוק מלבד פגם השמיעה, ולו ידעו העמלים בתורה שכבר זכו להרבות בישיבה ולבקש ממי שהחכמה שלו ולקבל פתח בחכמת התורה, כמה הם מפסידים את חכמתם בזה שחסר להם הסייג השומר על התורה, היו בורחים מכל דיבור כבורח מן האש, כי מה בצע לו שיחת כל דהו, בזמן שיצטרך אח"כ לעמול הרבה לחזור למקומו שכבר זכה בו, מלבד שקדושת הדיבור מקרבת את האדם לאמיתה של

סגולה לעלייה בתורה ובכל מידה נכונה היא השתיקה, וכמו שאמרו סיג לחכמה שתיקה, ואמרו אבות פ"א מי"ז כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה, וביאר מרן זללה"ה שלא רק לנפש טובה השתיקה אלא אף לגוף, ואמרו סמא דכולהו משתוקא, ובדרך כלל תחילת נפילה מעלייה בתורה היא ע"י הדיבור, וכל שאינו ד"ת הר"ז בכלל זה.

והנה שאר הסגולות הם כמו רפואות, שאדם שמצא רפואה חדשה למחלתו, לא נוספו לו זכויות ע"ז, וכאשר נגזר עליו לסבול, לא יפטר מן הגזירה ע"י שמצא רפואה או סגולה, אלא דכיון שיש מדה של לעולם יבקש אדם רחמים עד שלא יחלה, שאם חלה אומרים לו הבא זכויות והפטר, א"כ כשמצא רפואה או סגולה חזר למצב של עד שלא יחלה ונפטר בקל, ואין הפטור הזה מכפר עון, אבל מסייעו לשוב בתשובה בבריאותו, לא כן סגולת

כמה וכמה תועלויות בשתיקה

ועוד תועלת בהרגלי השתיקה בפרט בענינים שבין אדם לחבירו כאשר האדם שותק ומבליג הרי הוא מקשר נפשו לשמים, א' בגלל ששותק לשם שמים, ב' שמחזק לבו שהגמול הוא לא מבני אדם, ג' מתעלה בכל רגע של שתיקה כמו בשעת המעשה, למשל אדם שהקניט חבירו ונמנע מלהחזיר, ושומר פיו ולשונו מלספר הדבר לאחרים, הרי ההתאפקות הזו היא לפחות כמו ההתאפקות מלהחזיר בידים, ולפעמים קשה יותר, ועכ"פ בכל רגע שמתגבר מחדש מלספר הרי זה כאילו קרה לו המקרה הזה עוד פעם והתגבר, ד' אינו מאבד זכויותיו בהחזרת נקמתו, ה' אינו מאבד זכויותיו בהתכבדות בקלון חבירו, ו' אינו מאבד זכויותיו אם הגזים או לא דקדק בלשונו, ז' אינו מפסיד במה שעלול להיגרם עי"ז עוד קטטה ודיבורים אסורים, ח' חבירו מעריכו יותר ובהזדמנות אחרת יחשוב ויתבונן אם כדאי לעשות כך פעם נוספת ומתרבה שלום ביניהם, ולעומת זה הרי הריוח אינו אלא פורקן היצה"ר ואין לזה שום פירות טובים כידוע, סוף דבר השתיקה סוד ההתעלות והקדושה.

לחזור ולספר על אחיו ורעהו עוד סיפור ועוד סיפור, בזמן שעיקר הדברים

תורה, ואין שום דיבור שאפשר לכנותו בשם שתיקה, וממילא כל סיפור בכלל, מלבד הסכנה של דיבורים האסורים, ואין הזמן כעת להאריך כדי להעריך מעלת השתיקה והפסדי השמיעה והדיבור, וכבר אמרו סמא דכולהו משתוקא, ויעוי' עוד דברים נוראים באגרת הגר"א במעלות השתיקה. ובתולדות הגרע"א ז"ל כתבו שהוא הי' ממעט בדיבור מאד שלא לבטל מלימודו זולת לעת הצורך, ולא הכעיס אדם כל ימיו.

מעלת השותק ומבליג

ובענין השותק ומבליג שלא להשיב אמרו שבת פ"ח ב' שהנעלבים ואינם עולבים שומעים חרפתם ואינם משיבים וכו' עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו, ומצינו בגמ' קדושין ע"א ב' שכשרוצים לברר ייחוסו של אדם היו מבררים זאת לפי השתיקה, דכי מינצו בי תרי בהדי הדדי חזו הי מינייהו דקדים ושתיק אמרי האי מיוחס טפי, ושאלו שם איך יברר ייחוס להתחתן במשפחה והשיבו זיל בתר שתיקותא, ופרש"י שאל לך משפחה שתקנית, למדנו שהשתיקה מגלה על שורשים עמוקים בנפש.

ידועים ואין בהם חידוש, זה ודאי רק פורקן היצה"ר בלי הצדקה למעשיו, ובכלל יש להשתדל בכל סיפור לא להזכיר שמות בני אדם כלל.

ברית כרותה לשפתיים

אמרו מו"ק י"ח א', ברית כרותה לשפתיים, דהיינו שיש הבטחה שכל דיבור היוצא מפי האדם לא ילך לאיבוד ויפעל בכח הדיבור מה שהוציא מפיו, ולא ביארו בגמ' מה כח הברית שכרתו לשפתיים, והלשון משמע שיש הבטחה שיפעלו לכה"פ מעט ולא ילך לאיבוד כמאן דליתיה, והרבה עובדות מצינו בגמ' שאמרו אילו הי' לך כך או אילו הי' לפלוני כך ואירע כן, עי' מו"ק י"ח א' סנהדרין ק"ב א' ב"מ ס"ח א' וכן במד"ר גבי יעקב ורחל שאמר לא יחי', וגם לטובה אמרו סנהדרין שם בקרא דנשובה אליכם, וכן אמרו אילו הי' פלוני קיים או טוב הי' לו אם הי' לו כך, ואירע לו כן, אפי' נגד רצונו של המדבר, אלא כשגגה שיוצאה מלפני השליט, ואמרו ברכות י"ט א' שאפי' דרך וידוי לא יפתח פיו לשטן, וכן מצינו שהורגלו בלשון סגי נהור במקום עיוור, ודיברו בלשון כינוי לשונאיהם של ישראל, ועוד הזהירו בגמ' שלא להזכיר לנוכח אדם אפי' פסוק של דבר רע אלא לשנות את הנוסח על אחרים.

העתק ממכתבי התעוררות בענין הנ"ל:

❧ ומן התחבולות היותר רצויות להתרגל לשים מחסום לפיו, ולעכב כל דיבור עד אשר יחשב בלבו מה שעתיד להוציא בשפתיו, וכמעט לעולם ישנה לשונו מכפי מה שקיוה להוציא, ובכלל יפה שתיקה, ומה אומנותו של אדם בעולם הזה, ישים עצמו כאלם. חלק א' פרק ח' ב'

❧ ויש בעיקר להחליט לעכב כל הגה עד אשר ישקל במאזני האמת והצדק, וזה כלל גדול בכל הלכות דיבור, והרואה יראה שבכל שניה שמעכב

מתרבה בזה כאשר ירגיש מיד. חלק א' פרק א' ח'

וּבְכֹל רְאוּי לַמַּעַט בְּדִיבּוּר כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַגַּר"א ז"ל בְּאַגְרָתוֹ, וּבִשְׁמִירַת פִּיּוֹ וּלְשׁוֹנוֹ מִיתוֹסַפֵּת קְדוּשָׁה בְּאָדָם. חלק ב' פרק ז' ה'

דִּיבּוּרוֹ יִשְׁנֶה בִּמְחֻשְׁבְּתוֹ מֵהָ לְהוֹצִיא מִפִּיּוֹ, וְכָל שִׁיּוּסִיף לְחֻשׁוֹב כֵּן יִזְכֹּךְ דִּיבּוּרוֹ זִיכּוֹךְ אַחֵר זִיכּוֹךְ, חֵלֶק ב' פֶּרֶק ז' ה'

וּכְתַב הַגַּר"א ז"ל כִּי כָל רֹגַע שֶׁאָדָם חוֹסֵם פִּיּוֹ זוֹכֶה לְאוֹר הַגִּנוּז שֶׁאֵין כָּל בְּרִיָּה יִכּוֹלֶה לְשַׁעַר, גַּם הַדַּעַת

